

Samlingen, som er udgivet af det norske sprog- og historieforsknings selskab.

Samlinger

til

det Norske Folks

Sprog og Historie.

Udgivne

af

et Samfund.

Første Binds første Hefte.

Christiania.

mmmm

1833.

til ham, men rømte Landet ¹⁾. I Aaret 1347 var Erling Bidkunnarson Snyjelmand paa Søndmør ²⁾. I Aaret 1350? foretog Erling en Reise (Pilgrimsfærd?) til Rom, hvorhen han red kun ledsaget af to Svenne, og kom tilbage Baaren 1351 ³⁾. Aar 135* sees Erling Bidkunnarson at have været i engelsk Fangenskab, af hvilket han blev udløst af Erkebiskop Olaf for en Sum i Guld og Sølv, som maa have været meget betydelig, da Erling efter sin Frigivelse afstod til Erkebiskopen hele Thjotta (Thjeto) samt Telgarheim (Tilrum) i Helsingelands Fogderie til Erstatning ⁴⁾. Dette historiske Factum fra hin mørke Tid, er lige mærkeligt og uforklarligt. Noget Schisma imellem Norge og England ved Midten af det 14de Aarhundrede er os ganske ubekjendt; man kan derfor ei vel antage, at det skulde være som norsk Embedsmand eller i offentligt Verinde han er bleven fængslet i England, men som privat Mand, hvilket desuden bliver sandsynligt derved, at hans Losningspenge ei bleve udredede af det Offentlige, men af hans egen Formue. Erling Bidkunnarson døde i Aaret 1355 ⁵⁾. Han var gift med Elin (Welin) Thoresdatter, sikkerligen en Datter af den, fra Kong Magnus's og hans Sønner Erik og Hakons Regjeringstid, bekjendte Rigsraad, Baron og Ridder Hr. Thore Hakonsson ⁶⁾. Erling havde en Søn, Hr. Bjarne Erlingsson, Ridder, som allerede døde Aaret før Faderen (1354) ⁷⁾, samt en anden Søn kaldet Uvienus, hvilket latinsk-formede Navn vel er det samme som Bidkunnar, og flere Døtre, af hvilke Ingeborg, der fik Biskop og blev gift med Hr. Sigurd Hafthorsson, og Gyrid nævnes ⁸⁾.

Ligesom Erling Bidkunnarson, ifølge den Værdighed han beklædte i Staten, var den første Mand i Norge næst Kongen, paa sin Tid, saaledes var han uden tvivl ogsaa den rigeste. Han eiede Bjarkø i Senjen og Biskop paa Søndmør med tilliggende betydelige Jordegods, til hvilke Gaarde han afverlende skrev sig; desuden eiede han Stofrheim (Staarum) i Nordfjord, Hval (Dvale) i Sognsdal i Sogn (idetmindste for en stor Deel), og lige til de sidste Aar Thjotta med alt Tilliggende (see ovenfor), foruden meget mere. Hans Baaben var en opreist staaende Guld-Love med et tilbageliggende guldskjæftet Sværd i Forlabberne ⁹⁾.

Paal Eriksson.

Genealogen Hertzholm siger i sin norske Baabenbog om Paal Erikssons Herkomst, men, efter sin Tids Maade, uden at anføre nogen Hjemmel derfor: "Hr. Povel Erichsen, som var af de Kroger (Familien Krok), en mægtig Ridder

¹⁾ Script., T. III. p. 133.; Torf. IV. p. 461; Subm 12 L. S. 247, hvor det dog forekommer urigtigt fortalt. Werlauff i Nord. Tidskr. 3 B. S. 518, 534.

²⁾ G. F. Lundhs Prove af et norsk Diplom. S. 8.

³⁾ Subm, 13 L., S. 257.

⁴⁾ Erkebiskop Olafs (Bolts) Jordebog.

⁵⁾ Torf. IV. S. 483.

⁶⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 23, No. 8.

⁷⁾ Dipl. U. M. Fasc. 11, No. 11. Budstikken 6te Aarg. Nr. 78—82.

⁸⁾ Torf. IV. S. 201, 217, 211.

i Norge, hvis Forfædre var kommen af Greveslægt i Engelland, og var af Kongelig Blod ogsaa her af Norge ¹⁾."

Hvad der maa give denne Paastand nogen Bægt, og synes at vidne om at Paal har staaet i et ikke almindeligt Forhold til Kongen, er dennes Gave til ham, under 29 August 1312, af en Fjerdedeel af alt hvad Boeslods=Sager (Alleigumal), Drabsboder (Thegnilld), Brevbrud (Brefa-brot 2: Overhørlighed mod Kongens Befalinger) og Fredfjeb indbragte (d. e. de kongelige Indtægter) i hele Elve=Søysel (den søndre Halvdeel af Bahus=Lehn), hvilken kongelige Gave Paal Eriksøn efter Hakons Død (1319) overdrog til Mariæ Kirke i Dslo, og som Kong Magnus stadfæstede 9 April 1320 ²⁾. Hertil kommer at K. Hakon, efter Asulf Aslaksson? gjorde ham til sin Mærkesmand (Fanesorer, Bannermeister), som han var i 1318 og formodentlig allerede før; hvilken Værdighed, foruden en duelig, stærk og tapper Mand, tillige forudsætter en Mand, som stod i særdeles Naade hos Kongen, efterdi han bestandig skulde være om hans Person. Hos Kong Hakon, der ingen Stallar brugte, var Mærkesmanden desuden den første Hofembedsmand ³⁾. Det forekommer os rimeligst, at Hr. Paal har været en Søn af Hr. Erik Dugalsson eller Dufgalsson, som døde 1287, og altsaa en Sønnesøn af Dugal (Eriksøn?), Konge paa Suduroerne (Hebriderne) 1253 og udentviol lige indtil disse Ders Afstaaelse til Skotland 1266 ⁴⁾.

Paal Eriksøn havde sin Familie i Balders. Hr. Gudthorm Gynulfson, — der var Rigsraad, Baron og Ridder 1287 og allerede 10 Aar før (1277) nævnes som en af de første Magnater og Possessionater i Viken og Dplandene ⁵⁾ (død før 8 Mai 1307) — var gift med hans Fæster, Fru Terthrud (eller Jarthrud) og Ridderen Hr. Asle (i Balders, hvor han maaskee har været Søyselmand) var hans Farbroder ⁶⁾.

Paal Eriksøn, der 1308 nævnes som sin Fæsters Fru Terthruds Ombudsmand, var dengang endnu ikke Ridder ⁷⁾.

I Aaret 1318? var Paal Eriksøn, tilligemed Erkedegnen i Dslo, Sira Thorlak, Gulathing=Lagmanden Hr. Hauk Erlendsson, Lagmanden i Dslo, Paal Einarsson og tvende Canniker sammesteds — af Kongen kaldet til Dommer i Sagen imellem Cantsleren Hr. Ivar Olafsson og Abbeden i Hovedo, Hr. Audun, angaaende Gaarden Bjarka (Bjerke i Nas? Præstegjeld paa Follaug), hvilken Gaard de tildømte Mariæ Kirkes Provstie i Dslo. Den kongelige Stadfæstelse herpaa fulgte den 25 Juli ⁸⁾.

¹⁾ Danst-norske Adels-Lexicon 1 D. S. 303.

²⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 51, No. 15.

³⁾ Dipl. A. M. Fasc. 52, No. 13. Hirdskraaens 22 Cap., cfr. Thorfel. Analecta S. 4. Kong Hakon bestikkede ei heller nogen Drost. Denne, som oprindelig kun var Kongens Rjagemester, blev først under K. Magnus Eriksøn ophøiet til Statens første verdslige Embedsmand, hvilket han stedse siden vedblev at være. Jevnsfor "Konga-erfda ok Rikisstjorn" ved Thorfelin.

⁴⁾ K. Hakon Hakonsf. Saga, Capt. 279. Noregs Kon. Sag. S. 385, 588. Arne Bisk. Saga, S. 98.

Fra Januar 1319 har man ligeledes en Dom af Paal Eriksson, Hauk Erlendsson og Oslo-Lagmanden Paal Einarsson, hvorved en vis Jon Gæilaugsson dommes for Ubodemand (Tbótamadr, hvis Forbrydelse ikke kunde affones med Boder) og alt hans Gods under Kronen, fordi han ei havde betalt den Gjæld, han for flere Aar tilbage var tildemt at betale en Mand ved Navn Arne Horn ¹⁾. Den 16 Juni samme Aar var Hr. Paal Eriksson m. Fl. overværende paa Kongsgaarden i Bergen som Dommer i en Sag imellem Erkebiskop Gilif og Hr. Ragnvald Aslakssons Arvinger. (see Sæbjørn Hælgason).

Foruden den ovenanførte Valgact af 4, 5 og 6 Juli 1319, har Paal Eriksson, den 24 Juli 1321 i Bahuus, caveret for og sat sit Indsegl under Ægteskabspagten imellem Kong Magnus Erikssons Søster Euphemia og Junker Albrecht af Mecklenburg, den svenske Kong Albrechts Forældre ²⁾. I det følgende Aar nævnes han et Par Gange. Saaledes var han, den 27 Februar, tiligemed Lagmanden Endrid Tholfsøn og m. Fl. tilstede da en vis Dagfinn Sofason betalte Eysteinn paa Berg Resten af hvad han skyldte ham for Gaarden Bælghen i Oslo ³⁾. Den 17 Mai næstefter var han med 5 Andre ligeledes overværende i Bispegaarden i Oslo, da Erik Havardsson gav Fru Ragnilda Jonsdatter (Hr. Sæbjørn Hælgasons Hustru) 2 Pund engelsk for 3 Auras Bol i Lundar (Lund) i vestra Skaun (den vestre Deel af Sorums Hovedsogn) paa Romerige ⁴⁾.

I Aaret 1323 deltog han i Rigsdagen i Oslo, paa hvilken Erling Bidkunnarson, den 20 Februar, valgtes til Rigsforstander. ⁵⁾ 1327, d. 15 Juni, var han med at udstede den Forening, som fandt Sted i Konghelle mellem det norske Rigsraad og Hertug Knut Porse. ⁶⁾

Aar 1332 var Paal Eriksson Ensselmannd i Bergen, ⁷⁾ og 1336 var han tillige Kongens Skatmester (Féhirde) sammesteds ⁸⁾.

¹⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 59, No. 11.

²⁾ Thorkel. Anal. S. 117.

³⁾ Dipl. A. M. Fasc. 60, No. 9.

⁴⁾ Dipl. A. M. Fasc. 60, No. 8.

⁵⁾ Thorkel. Anal. S. 174.

⁶⁾ Ibid. S. 72.

⁷⁾ Edvard Edwardsens Bergens Beskr. Mscr. 3 B. 2 Capt., cfr. Holbergs Bergens Beskr. p. 134, hvor Povet Erikson siges at have været Lehnsherre eller foretæaet Bergens Lehn 1332. Lehnsherre, en Oversættelse eller et nyere Ord for det gamle Leundurmadr, d. e. forlehnet Mand, en Titel som først Holberg og senere Sagen og Foss (Berg. Beskr. p. 650) have optaget efter Edvardsen og anvendt paa den høieste verdslige Embedsmand i Bergen, blev først i det 16de Aarhundrede tillagt Befalingsmanden paa Bergenuus, efterat de forskjellige Lehn i det bergenske efterhaanden vare undergivne denne Embedsmands Overbefaling, men passer sig neppe paa den bergenske Befalingsmand i det 14de Aarhundrede, som i Documenter fra hiin Tid stedse

⁸⁾ Dipl. A. M. Fasc. 23, No. 3.

Med sit Brev fra Bahuus af 23 Februar 1339, gjorde Kong Magnus Hr. Paal Eriksøn en Gave af den betydelige Gaard Hvall (nu Dvale) i Hvams Kirkesogn (i Slidre Præstegjeld) i Balders ¹⁾, med alle Herligheder, til evig Eiendom for ham og hans Efterkommere ²⁾.

Den 6te Mai samme Aar (1339) gav Hr. Paal Eriksøn Bendix Haraldsøn et halvt Marka-Bol i Gaarden Roykholt i Dural ³⁾ (Rogholt i Eidsvolds Præstegjeld) paa Romerige, som han havde faaet i Sagore af Heidin af Roykholt ⁴⁾. Senere have vi Intet fundet om Paal Eriksøn.

At Hr. Paal ogsaa var Kong Magnus's Märkesmand, viser et Brev af denne Konge, dat. Oslo 24 April 1332 ⁵⁾. Af et Document fra 1324 ⁶⁾ kunde man slutte, at han var forlehnet med (sendre?) Balders. Hvis dette forholder sig rigtigt, saa er det ogsaa temmelig vist, at hans Hustru hed Sigrid Hareksdatter og at han havde en Datter ved Navn Unna ⁷⁾.

Med at give en Deel af Gaarden Fylkin (nu Fjelken) i Asker Sogn (Agers og Follaugs Fogderie) til Chorsbrødrenes Commune i Oslo, har heller ikke Paal Eriksøn glemt at tænke paa sin Sjæls Løve ⁸⁾. Af et Diplom fra 1329 seer man, at Hr. Paal har eiet Gaard i Oslo ⁹⁾.

Paal Eriksøns Baaben ligner ganske Familien Balkendorfs, hvorvel man neppe kan antage, at han horte til denne Familie ¹⁰⁾.

kaldes Syssemand (Syslumadr) og, efterat Bergen i 15de Aarhundrede havde faaet en ordentlig Befæstning, antog Titelen Hovedsmand. Det nuværende Bergens Stift bestod i Middelalderen af mange Sysler og Lehn, men som vare uafhængige af Staden Bergens Syssemand eller Hovedsmand, naar maaskee undtages Hardanger, der, som det synes, stedse, men i alt Fald ved Slutningen af 15de Aarhundrede, var underlagt Hovedsmanden i Bergen eller paa Bergenhuus. Ifølge Cantzler Jens Bjelkes Vers (Edwardsen l. c. — Holbergs Berg. Bestr. p. 153) var Paal Eriksøn Syssemand i Bergen i 10 Aar. Han maa altsaa have været Finn Dgmundarsons umiddelbare Eftermand, og formodentlig forestaaet Embedet fra først i Aaret 1329 til 1339.

¹⁾ Den største Deel af det gamle Hvamsherad, der, foruden mere, indbefattede Hvams Kirkesogn, er formodentlig siden den sorte Død (af vore samtidige Forfædre kaldet "stora Manddaudin") øde og nu overvokset med Skov. Jævnfør Krafts top. stat. Bestr. 2 D. S. 233.

²⁾ Dipl. N. M. Fasc. 2, No. 13.

³⁾ Det gamle Navn paa den i Øst for Floden Vormen (Verma) liggende Deel af Eidsvolds Præstegjeld.

⁴⁾ Dipl. i Rigs-Archivet.

⁵⁾ Dipl. sammesteds.

⁶⁾ Dipl. N. M. Fasc. 32, No. 20; jævnfør Fasc. 2, No. 13.

⁷⁾ Biskop Eysteins Register i Legat. Arn. Magn. No. 328 in Folio.

⁸⁾ Sammesteds.

⁹⁾ Dipl. i Rigs-Archivet.

Eilif i Naustdal (Eilifsson)

var uden al Tvivl en Son af den Eilif i Naustdal, som 1263 var Lendermand og fulgte Kong Hakon Hakonsson paa Toget til Skotland, hvor han viste sig meget kjæk ¹⁾. Han blev dræbt i Aaret 1277, af hvem, hvor og hvorledes, sees ei ²⁾.

I Aaret 1309 var Sennen Eilif (Elavas Eilifsson) Ridder og nærværende ved Fredsslutningen i Kjobenhavn d. 17 Juli (see Snare Uslafsson). Da Eilif 1319 bivaanede Modet i Dslo, har han rimeligviis været temmelig alderstegen. Vi have heller ikke fundet ham nævnt efter denne Tid. Hans Sen var formodentlig den Eilif Eilifsson, som 1347 og senere forekommer som Norges Riges Raad ³⁾. Gaarden Naustdal, hvortil Fader og Son skrive sig, maa enten være Gaarden Nostdal i det efter denne Gaard opkaldte Sogn i Forde Præstegjeld, eller ogsaa Nostdal i Eids Sogn og Præstegjeld, begge i Sønd- og Nordfjords Fogderi, og udentvivl den sidste, der allerede er bekjendt af Harald Haarfagers Historie ⁴⁾. Eilif i Naustdals Vaaben er ubekjendt, men hans formentlige Sen, den ved Midten af det 14de Aarhundrede forekommende Eilif Eilifsson, forte i sit Skjold en springende Hjort ⁵⁾.

Sigurd Ormsøen,

maaskee en Son af Orm, Kong Magnus Lagabætars Mærkesmand ⁶⁾. Aar 1296 har han tilligemed Dgmund af Hæstbo og en Tredie, paa Biskop Arne af Stavangers Begne, søgt at tilveiebringe Forlig imellem ham og Chorsbrødrene ⁷⁾. Den 3die September 1299 finde vi ham først som Lagmand i Rysfylke og paa Agder (i Rysga og Egda-Fylkir) ⁸⁾, i hvilken Stilling han er bleven indtil 1309 ⁹⁾. Under 28 April dette Aar fik Lagmand Sigurd tilligemed Hr. Dgmund Sigurdarson, Befaling af Kong Hakon, at undersøge og domme i Sagen imellem Capitlet i Stavanger og en vis Thore i Botne, angaaende en Gaardepart ¹⁰⁾. Af dette Kongens Brev sees det, at Sigurd endnu ei var Ridder, hvilken Værdighed han havde opnaaet d. 17 Juli samme Aar, da han var tilstede ved Fredsslutningen

¹⁾ Hakon Haf. Saga, Capt. 319, 326.

²⁾ Annal. Isl. vetust. i Script. R. D., T. 2 p. 194.

³⁾ Subm. 13 L. S. 812 Anh. — Huitfeldt L. 1, Fol. Udg. S. 486.

⁴⁾ Heimskringla L. 1. Capt. 12; cfr. Krafts topogr. stat. Beskr. 4 D. S. 868, 912.

⁵⁾ Dansk-norske Adels-Lex. 1 D. S. 137.

⁶⁾ Thorkelins Diplomatarium L. 2. S. 65. Torfaus IV, 352.

⁷⁾ Dipl. Arn. Magn. Fasc. 27, No. 2. Thorkel. Diplom. L. 2. S. 186.

⁸⁾ Hans Lagdomme indbefattede altsaa Strækningen fra Ryvarden (ford. Flókavardi) imellem Søndhordlehn og Rysfylke og indtil Gjærnæstangen (ford. Rygjarbit) imellem Øster-Rissøer og Kragers. Raabygdelaaget (ford. Robyggjalag) hørte dertil.

⁹⁾ Thorkel. Diplom. L. 2. S. 249. Dipl. Arn. Magn. Fasc. 29, No. 8, 11; Fasc. 30, No. 3, 4, 16; cfr. No. 14. Subm. 11 L. S. 870 Anh.